

Проблеми адаптаційного періоду у переході учнів до середньої ланки школи та особливості роботи з учнями 5-х класів.

Упродовж усього життя нам (і дорослим, і дітям) доводиться адаптуватись до різних ситуацій. Переступаючи поріг школи, дитина також увесь час адаптується: до дітей, до вчителів, до уроків, до нового режиму дня. Одним зі складних адаптаційних періодів є навчання у 5-му класі.

Давайте детальніше ознайомимось з віковими особливості раннього підліткового віку, які визначається деякими новоутвореннями.

У підлітковому віці спостерігається розвиток обсягу уваги. У підлітків відмічається погіршення результатів навчальної діяльності. Це відбувається тому, що розумові здібності підлітка, на відміну від здібностей молодшого школяра, набувають нової якості: вони стають опосередковими. Підліток може оперувати поняттями, міркувати про властивості та якості предметів, висувати гіпотези, планувати діяльність та засвоювати великі масиви інформації.

Причини неуважності підлітка полягає у суперечності самостійного періоду: підліток здатний придумати спосіб запам'ятовування нової формули, тобто керувати своєю пам'яттю, може висунути гіпотезу, тобто спрямувати, регулювати процес свого мислення тощо, але йому дуже важко керувати своєю особистістю, собою як цілим.

Розумова діяльність підлітка, як і його поведінка залежить від стану його мотиваційної сфери. Підліток уважний тільки до того, що якимось пов'язано із його активними потребами та переживаннями.

Усі інтимні переживання підлітка тією чи іншою мірою пов'язані з пошуком себе.

Навчання молодших підлітків спрямоване на запам'ятовування навчального матеріалу (а не розуміння) і неодноразове повторення його.

Вивчення пізнавальної діяльності дітей говорить про те, що наприкінці початкової школи спостерігається підвищення дослідницької активності дітей, подальший розвиток їхнього мислення.

Акцентуація характеру – це крайні варіанти норми, за яких окремі риси характеру надмірно посилені, завдяки чому підвищується чутливість організму людини до певного роду психогенних впливів.

Акцентуації найчастіше розвивається в період становлення характеру та згасають із віком. Особливості характеру при акцентуаціях виявляється не постійно, а лише в деяких ситуаціях, за певних обставин, і можуть зовсім не виявлятися звичайних умовах.

Підліток демонструє свій тип характеру в сім'ї та в школі, з однолітками та дорослими, у навчанні та відпочинку, у праці та розвагах, в умовах звичайних або у складних ситуаціях.

Важлива потреба у підлітка – потреба мати повагу в колі однолітків та прагнення знайти близьких товаришів, друга. Підліток починає порівнювати себе з оточуючими людьми: однолітками, батьками, дорослими. Таке порівняння надає підліткові про інших людей, особливості їхньої характеру та поведінки.

Уявлення про інших людей та самого себе не завжди реалістичні. У багатьох підлітків само оцінювання деяких якостей завищене. На основі цього іноді виникає уявлення про несправедливе ставлення до дорослого. Це може призвести до виникнення афекту (образливість, підозрілість, недовірливість, агресивність). На перші невдачі підліток, як правило, реагує афективно, а хронічні невдачі підвищують невпевненість у собі. Особливість підлітка – турбота про власну самостійність. З віком претензія на самостійність інтенсивно розширюється. Джерело суперечностей підлітків – не лише реальні незгоди, а прагнення відстояти свою думку.

Молодші підлітки часто не вміють керувати своєю поведінкою. У поведінці з'являється двоплановість.

Для підлітка важливо не просто бути із ровесниками, а посідати серед них становище, що задовольнятиме його. Для деяких це намагання може виражатися через бажання посісти у групі позицію лідера, для інших – бути визнаним, улюбленим товаришем, ще для інших – непорушним авторитетом у якійсь справі. Як свідчать дослідження, саме невміння, неможливість досягти такого становища найчастіше і є причиною недисциплінованості, навіть правопорушень підлітків.

Важливість для підлітка його спілкування з ровесниками нерідко відсуває на задній план його стосунки з дорослими, передусім із батьками та вчителями. Потреба підлітків у тому, щоб дорослі, особливо батьки, визнали їх рівноправними партнерами у спілкуванні, породжує конфлікти.

Важливу основу переживань становить спілкування підлітків з вчителями. Головним мотивом п'ятикласника є намагання за поручитися підтримкою вчителя, заохочення до навчання, поведінки та шкільної праці, то в старших класах – намагання до особистісного спілкування з учителем.

При всій важливості спілкування з ровесниками, дорослими, основу соціальної ситуації розвитку сучасного підлітка складає та проста та очевидна обставина, що він школярі тут головна вимога до підлітка – якісне засвоєння знань.

Першопричиною поганого засвоєння знань є відсутність адекватної мотивації навчання (небажання вчитися). Як показують дослідження головною цінністю є він сам, і тому в мотивації навчання на першому місці опиняється намагання до саморозвитку, самореалізації.

Перехід із молодшої школи до основної пов'язаний не лише зі змінами у психічних процесах, але із внесенням змін у стереотипи спілкування, діяльності (учні переходять від одного вчителя до вчителів-предметників, це нові вчителі, нові предмети, нові вимоги).

Адаптація – це процес пристосування індивіда до умов та вимог нового середовища, умов життя та діяльності. Її результатом є пристосованість як особистісна якість, що виступає показником життєвої компетентності індивіда. Адаптація дитини до навчання в середній школі відбувається не одразу. Не день, і не тиждень потрібні, щоб звикнути до нових умов навчання. Це досить тривалий процес, пов'язаний зі значним навантаженням на всі системи організму.

У 5-му класі замість одного вчителя з'являється кілька нових педагогів, у яких, звичайно, досить різні стиль поведінки та манера спілкування, а також прийоми ведення занять. Різні вчителі висувають різні вимоги до підлітків, що змушує їх індивідуально пристосовуватись до кожного нового вчителя.

Як свідчить аналіз, учителі, які викладають у 5-х класах повинні бачити різницю між п'ятикласниками й іншими школярами основної школи. Працюючи з учнями 5 класів, необхідно брати до уваги вікові особливості раннього підліткового віку.

Учні намагаються переборювати труднощі, ця новизна призводить їх до активних дій. Не вміння все відрефлексувати призводить до тривоги (відчуття власної неповноцінності, відчуття несправедливого, недоброзичливого ставлення до себе, емоційна неадекватність), що в свою чергу відбивається на особистості як дезадаптованості.

Основними критеріями, що виявляють дезадаптованість, є: нервово-психічне напруження, стан підвищеної тривоги і фрустрації, негативне ставлення до себе, агресивне ставлення до оточуючих. (Фрустрація — психічний стан людини, що виражається в характерних переживаннях і поведінці і те, що викликається об'єктивно непереборними (або суб'єктивно сприйнятими як непереборні) труднощами на шляху до досягнення мети.

(Фрустрація являє собою своєрідний емоційний стан, характерною ознакою якого є дезорганізація свідомості та діяльності в стані безнадійності, втрати перспективи. М.Д. Левітов називає такі різновиди фрустрації, як агресивність, діяльність за інерцією, депресивні стани, характерними для яких є сум, невпевненість, безсилля, відчай. Фрустрація виникає у результаті конфліктів особистості з іншими, особливо в колективі, в якому людина не дістає підтримки, співчутливого ставлення. Негативна соціальна оцінка людини, яка заторкує її особистісно - її значущі стосунки, загрожує престижу, людській гідності, - спричиняє стан фрустрації. Він виникає у людей з підвищеною збудливістю, з недостатньо розвиненими гальмівними процесами, у невихованих, розбещених дітей.)

Навчання у школі зобов'язує учня виконувати ряд вимог та правил. Їх не виконання викликає стан фрустрації. Для того, щоб школяр адаптувався до нових умов, він має знайти адекватні засоби і способи організації своєї поведінки (орієнтація в ситуації, одержання необхідної інформації, наявність визначених здібностей і можливостей, уміння враховувати не тільки реалізацію своїх потреб, а й і потреби інших).

Деадаптованість учнів призводить до неадекватної поведінки, погано контрольованої поведінки, конфліктних стосунків, проблем у навчальній діяльності.

Причини шкільної деадаптованості різні: низький рівень розвитку загальних здібностей, високий ступінь емоційної нестійкості, не сформованість мотиваційної сфери, високий рівень домагань на тлі низьких можливостей, характерологічні особливості, незрілість психіки, особливості сімейного виховання, стиль керівництва педагогів.

Характеристика труднощів

1. Повільний темп розумових операцій. Діти повільно залучаються до роботи, не встигають виконувати домашнє завдання, не одразу розуміють пояснення вчителя, повільно пишуть і читають

Причиною, як правило, є своєрідність типу нервової діяльності (інертність нервових процесів)

Таких дітей не можна квапити, підганяти на уроці примушувати працювати «за часом», адже будь-який поспіх та умови обмеження часу тільки загальмують роботу і спричиняють негативні емоції. Краще: повторити дитині те, що вона не встигла почути; намагатись говорити повільніше; повідомляти на початку уроку план роботи; пропонувати завдання, розраховані на нижчий темп виконання, даючи час на підготовку до відповіді; не ставити в ситуацію необхідності швидкого переключення з одного виду діяльності на інший

Складати для дітей чіткий порядок денний з урахуванням їхніх можливостей для виконання конкретної роботи.

2. Погано встигають з усіх предметів через труднощі в запам'ятовуванні, узагальненні навчального матеріалу, оперуванні поняттями, недостатнім словниковим запасом, несформованістю навчальних навичок.

Причиною може бути педагогічна занедбаність: недоліки виховання, а не низький інтелектуальний потенціал.

Необхідні додаткові заняття з розвитку мовлення, пам'яті, уваги, мислення, загальнонавчальних навичок. Бажані індивідуальні завдання зниженого рівня труднощів. Варто схвалювати прагнення дитини досягти успіху, відзначити навіть невеликий успіх. У деяких випадках цілеспрямована розвивальна робота дає змогу подолати педагогічну занедбаність і досягти високих навчальних результатів

Рекомендувати різноманітні вправи та ігри з метою розвитку пам'яті, уваги, мислення дитини, її мовлення

3. Невисокий інтелектуальний потенціал (навчання дається важко, не засвоюють навчальний матеріал, не завжди розуміють і погано запам'ятовують пояснення вчителя).

Причина може полягати в астенії, затримці психічного розвитку, органічних порушеннях центральної нервової системи

Вимоги до таких дітей треба знизити, адже вони страждають через слабку пам'ять, низький рівень логічного мислення. Для запобігання втрати мотивації до навчання й відхилень у поведінці варто пропонувати посильні індивідуальні завдання, відзначати навіть маленькі успіхи

Рекомендувати різноманітні вправи та ігри з метою розвитку пам'яті, уваги, мислення дитини, її мовлення. Рекомендувати звернутися для консультації до психолога, дитячого психоневролога чи психіатра.

4. Труднощі тільки в письмі й читанні (поганий почерк, постійні пропуски літер і недописування закінчень слів, заміна одних складів на інші, співзвучні їм)

Причина - недорозвинення мовлення

Труднощі не пов'язані з лінощами чи непосидючістю дитини, тому постійні зауваження та заклики до старанності ні до чого не приведуть. Щоб уникнути формування стійкої відрази до навчання, не слід акцентувати увагу на неспіхах. Краще похвалити такого учня за те, що йому вдалось виконати.

Рекомендувати звернутись по допомогу до логопеда.

5. Труднощі в навчанні, поведінці. Підвищена тривожність, замкнутість, боязкість нерішучість, сором'язливість.

Емоційні порушення, розлад нервової системи

Необхідне доброзичливе ставлення, підтримка, підбадьорення в ситуаціях, що викликають сильну тривогу і хвилювання (при відповідях біля дошки, контрольних роботах, диктантах). Таких дітей краще не викликати відповідати перед усім класом, особливо на початку навчального року

Необхідне підбадьорення в різних ситуаціях. Розвивати впевненість дитини в собі. Звернутись по допомогу до психолога.

6. Гіперактивність, підвищена схильність до відволікання, труднощі в концентрації уваги, імпульсивність.

Причиною можуть бути емоційні порушення як наслідок неправильного стилю виховання, а також органічні порушення центральної нервової системи.

Такі діти не в змозі тривалий час бути зосередженими, уважними, посидючими. Головне в роботі з ними - терпіння й наполегливість. Треба розвивати вміння доводити справу до кінця, діяти цілеспрямовано та планомірно, давати невеликі завдання та здійснювати покроковий контроль виконання. Заохочувати бажану поведінку, спираючись на прагнення п'ятикласників «бути вольовою людиною».

Рекомендувати батькам зайняти дитину спортом, відвідувати гуртки (моделювання, конструювання).

7. Труднощі в контактах (погані взаємини з однолітками або відсутність друзів у класі).

Причиною можуть бути емоційні порушення як наслідок неправильного стилю виховання, а також органічні порушення центральної нервової системи.

Завдання учителя в роботі з «відторгнутими» дітьми - допомогти їм відчувати себе потрібними та бажаними у класі. Необхідно звернути увагу однокласників на успіхи цих дітей у тому, що їм вдається. На позакласних заходах давати можливість виявити себе з кращого боку.

Допомагати дитині відчувати себе потрібною та бажаною. Давати роботу або доручення, щоб дитина мала змогу самореалізуватись. Заохочувати її.

8. Агресивність, запальність, дратівливість.

Причиною можуть бути емоційні порушення як наслідок неправильного стилю виховання.

У спілкуванні з цими дітьми потрібно виявляти максимальну стриманість і терпимість, адже вони самі страждають від своєї впертості, гнівливості та дратівливості. Необхідно дати зрозуміти, що дорослий - їхній союзник у вирішенні внутрішніх проблем. Педагог, знаючи інтереси та схильності агресивної дитини, зможе спрямувати її активність у конструктивне русло, тактовно й послідовно навчаючи дитину самоконтролю та стриманості

Батькам необхідно проявляти стриманість, терпимість. Довести, що батьки - друзі дитини. Постійно цікавитись усім, що стосується дитини. Розвивати стриманість, самоконтроль.

9. Підвищена тривожність, плаксивість, вразливість, схильність хвилюватись і переживати через будь-який привід (ризик розвитку невротичних розладів).

Причиною можуть бути емоційні порушення як наслідок неправильного стилю виховання, а також органічні порушення центральної нервової системи.

Такі діти часто є хорошими учнями, але навчальні успіхи для них набувають надто великого значення (часто цьому сприяють установки батьків). Учителю в цьому випадку не слід акцентувати увагу на оцінках. Перед хвилюючими подіями, контрольними треба знімати тривожність, навіювати впевненість в успіху, частіше заохочувати, схвалювати та відзначати переваги

Батькам треба переглянути свої погляди: не надавати значної уваги оцінкам. Виховувати в дитині впевненість в успіху. Частіше заохочувати.

10. Боязкість, нерішучість, замкнутість, «нелюдимість».

Причиною можуть бути емоційні порушення як наслідок неправильного стилю виховання, а також органічні порушення центральної нервової системи.

Учителю варто залучати таких дітей до позакласної роботи. Проводити групові заходи, щоб вони більше спілкувалися, долали свою боязкість, нерішучість. Давати певні громадські доручення. Частіше звертати увагу

однокласників на переваги такого учня, підвищуючи його самооцінку та створюючи ситуацію успіху

Батькам слід залучати таких дітей до гуртків, де вони будуть більше спілкуватися, долати свою боязкість, нерішучість. Підвищувати самооцінку дитини

Методист Млинівського РМК
Тимофіюк Оксана